

SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBA IEKĻAUŠANAI BŪTISKIE POLITIKAS JAUTĀJUMI

Ievads

Šī dokumenta mērķis ir sniegt pārskatu par Eiropas speciālās izglītības aģentūras (Aģentūra) projekta Skolotāju izglītība iekļaušanai secinājumiem un rekomendācijām, kā arī akcentēt, kā minētās rekomendācijas varētu ietekmēt citas ES un starptautiskās politikas prioritātes.

Skolotāju izglītības jautājumi ir politiski aktuāli visā Eiropā un pasaulē. Tiek atzīta skolotāju un, tādejādi, arī skolotāju izglītības loma virzībā uz iekļaujošāku izglītības sistēmu. *Pasaules ziņojums par funkcionāliem traucējumiem* (World Report on Disability, 2011.) uzsver, ka „atbilstoša vispārizglītojošo skolu skolotāju sagatavošana ir būtiska, ja viņi vēlas būt pārliecināti un kompetenti, lai mācītu bērnus ar daudzveidīgām vajadzībām”. Tāpat tiek uzsvēta nepieciešamība veidot attieksmes un vērtības, ne tikai apgūt zināšanas un prasmes (222 lp.).

Skolotāju izglītība iekļaušanai – tendences Eiropas un starptautiskā līmenī

Aģentūras projekts „Skolotāju izglītība iekļaušanai” aplūko jaunākās skolotāju izglītības un iekļaujošas izglītības tendences gan Eiropas, gan starptautiskā līmenī. *Padomes secinājumi par izglītības un apmācības sociālo dimensiju* (2010.) atzīmē, ka izglītības un apmācības sistēmām Eiropas valstīs ir jānodrošina gan taisnīgums, gan izcilība un atzīst, ka uzlabot izglītības sasniegumus un svarīgākās kompetences visiem, ir ļoti būtiski ne tikai, lai nodrošinātu ekonomisko izaugsmi un konkurētspēju, bet arī lai samazinātu nabadzību un veicinātu sociālo iekļaušanu.

Skolotāju izglītība iekļaušanai – sagatavojot visus skolotājus darbam ar izglītojamo arvien pieaugošo vajadzību daudzveidību – var sniegt ieguldījumu šādās politikas jomās:

Jautājumu risināšana par nepilnībām izglītības jomā: lai nodrošinātu darbības programmas „Izglītība un apmācība 2020” (ET 2020) trešā stratēģiskā mērķa „taisnīguma, sociālās vienlīdzības un pilsoniskās aktivitātes veicināšanas” īstenošanu *Padomes 2009.gada 12.maija secinājumi par stratēģisko sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā* (2009a) uzsver nepieciešamību risināt nepilnības izglītības jomā, nodrošinot augstas kvalitātes pirmsskolas izglītību un mērķtiecīgu atbalstu, kā arī veicinot iekļaujošu izglītību. Arvien biežāk tiek atzīta agrīnās iekļaušanās nozīme daudzu ilgstošu sociālo problēmu, kuras pāriet no vienas paaudzes uz nākamo, novēršanā un ilgtermiņa valsts izdevumu taupīšanā.

Nabadzības jautājumu risināšana: *padomes secinājumi par Eiropas platformu cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību: Eiropas pamatprogramma sociālai un teritoriālai kohēzījai* (2011a) nosaka nepieciešamību pielikt lielākas pūles, lai nodrošinātu atbalstu un iespējas netradicionāliem un atstumtības riskam pakļautiem izglītojamiem un nosaka, ka personas ar funkcionāliem traucējumiem ir īpaši pakļautas nabadzības un sociālās atstumtības riskam.

Priekšlaicīgas skolas pamešanas jautājumu risināšana: lai risinātu jautājumus, kas skar priekšlaicīgu skolas pamešanu, ir jāīsteno tādi pasākumi kā „otrās iespējas” izglītība un ciešāka sadarbība ar ģimenēm un vietējo sabiedrību, kā arī jānodrošina cieša sadarbība starp izglītības un apmācības jomu un citām saistītajām politikas jomām, tajā skaitā agrīnā vecumposma izglītību, izglītības programmām, skolotāju izglītību un individualizētu atbalstu, īpaši attiecībā uz atstumtības riskam pakļautajām grupām.

Izglītības sasniegumu un svarīgāko kompetenču uzlabošana: *Padomes secinājumi par izglītības un apmācības lomu stratēģijas „Eiropa 2020” īstenošanā* (2011b) akcentē izglītības un apmācības būtisko nozīmi gudrā, ilgtspējīgā un iekļaujošā izaugsmē, sniedzot iedzīvotājiem iemaņas un prasmes, kas nepieciešamas Eiropas ekonomikai un sabiedrībai, kā arī palīdzot veicināt sociālo kohēziju un iekļaušanu.

Šķēršļu, ar kuriem sastopas izglītojamie ar funkcionāliem traucējumiem, likvidēšana: daudzas valstis un arī ES ir parakstījušas un ratificējušas Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada *Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām* un Izvēles protokolu, kas nodrošina pamatu pārmaiņām. Konvencijas 24.pants īpaši uzsver, ka iekļaujoša izglītība nodrošina vislabāko izglītības vidi bērniem ar funkcionāliem traucējumiem un palīdz likvidēt šķēršļus un izaicina stereotipus.

Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām norāda uz nepieciešamību sagatavot visus skolotājus darbam iekļaujošās klasēs un uzsver skolotāju izglītības uzlabošanas nozīmi tādā veidā, kā to pēdējos gados (2007., 2008., 2009b) apkopoja izglītības ministri. Projekts *Skolotāju izglītība iekļaušanai* sniedz tālāku atbalstu šim procesam.

Aģentūras projekts¹ Skolotāju izglītība iekļaušanai

2009.gadā Aģentūra uzsāka trīs gadu projektu, lai izpētītu, kā vispārīglītojošo skolu skolotāji sākotnējā skolotāju izglītībā tiek sagatavoti būt „iekļaujoši”. Projektā iesaistījās piecdesmit divi eksperti no 25 valstīm², iesaistot politikas veidotājus, kas ir atbildīgi par skolotāju izglītību un iekļaujošu izglītību, un gan vispārējās izglītības, gan speciālās izglītības skolotāju izglītotājus. Projekta rekomendāciju pamatā ir kopīgais skolotāju izglītības iekļaušanai politikā un praksē projekta dalībvalstīs, politikas dokumentu un teorētiskās literatūras apskati, kuri tika veidoti kā projekta daļa, un informācija, kas tika apkopota, iesaistot plašu ieinteresēto pušu loku, 14 mācību braucienos. Papildus projekta ziņojumam svarīgākais projekta rezultāts ir iekļaujoša skolotāja profils, kurā atspoguļotas kompetences, kas nepieciešamas efektīvam, iekļaujošam skolotājam.

Projektā iegūtie dati un rekomendācijas

Visās Eiropas valstīs ir jāpilnveido skolotāju izglītība, lai efektīvi sagatavotu skolotājus izglītojamo daudzveidīgāku vajadzību risināšanai. Projektā *Skolotāju izglītība iekļaušanai* iegūtie dati apstiprina galvenās problēmas, kas akcentētas Eiropas politikas līmenī un skaidri norāda, ka nepieciešams:

- izstrādāt efektīvākus skolotāju darbā pieņemšanas un atlases procesus;
- uzlabot skolotāju izglītības sistēmas, ieskaitot sākotnējo skolotāju izglītību, ievadu profesijā, darbuzzināšanu un profesionālo pilnveidi;
- stiprināt profesiju un nodrošināt skolotāju izglītotāju kvalitāti;
- uzlabot skolu vadību.

Projekta *Skolotāju izglītība iekļaušanai* iegūtie dati pierāda nepieciešamību uzlabot skolotāju kompetences un veicināt profesionālo vērtību un attieksmju veidošanu. Projektā tika noteiktas četras pamatvērtības, kas saistītas ar mācīšanu un mācīšanos, kuras ir skolotāju, kuri strādā iekļaujošā izglītībā, kompetenču pamatā:

¹ Papildu informācija pieejama: <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion>

² Austrija, Beļģija (flāmu un franču kopienas), Čehijas Republika, Dānija, Francija, Igaunija, Īrija, Islande, Kipra, Latvija, Lielbritānija (Anglija, Skotija, Velsa un Ziemeļīrija), Lietuva, Luksemburga, Malta, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Portugāle, Slovēnija, Somija, Spānija, Šveice, Ungārija, Vācija, Zviedrija

Izglītojamo daudzveidības novērtēšana: skolēnu daudzveidība tiek uzskatīta par izglītības resursu un vērtību;

Visu izglītojamo atbalstīšana: skolotājiem ir jāsaņem augsti mācību sasniegumi no visiem izglītojamiem;

Darbs kopā ar citiem: sadarbība un komandas darbs ir būtiska nepieciešamība visu skolotāju darbā;

Nepārtraukta personīgā profesionālā pilnveide: mācīšana ir mācīšanās darbība un skolotājiem ir jābūt atbildīgiem par savu izglītību mūža garumā.

Projekta iegūto datu rezultātā tika izstrādātas vairākas rekomendācijas. Tās ir domātas profesionāļiem, kuri strādā skolotāju izglītībā, kā arī politikas veidotājiem, kuriem jānodrošina loģisks politisks ietvars plašāku, sistēmisku izmaiņu vadīšanai, kas nepieciešamas, lai ietekmētu skolotāju izglītību iekļaušanai.

Pieņemšana un paturēšana darbā: ir jāpēta efektīvas pieejas, lai uzlabotu skolotāju pieņemšanu darbā un lai lielāks skaits skolotāju paliktu strādāt savā profesijā, kā arī jāpēta, kā palielināt dažādas izcelsmes skolotāju skaitu un skolotāju skaitu ar funkcionāliem traucējumiem.

Skolotāju izglītības efektivitātes pierādījumi: ir jāpēta dažādu veidu skolotāju izglītības un studiju kursu organizācijas, satura un mācīšanas efektivitāte, lai vislabāk attīstītu visu skolotāju kompetences, lai viņi varētu risināt visu izglītojamo daudzveidīgās vajadzības.

Skolotāju izglītotāju profesionālisma paaugstināšana: skolotāju izglītotāju „profesija” ir jāturpina pilnveidot, uzlabojot darbā pieņemšanu, ievadu profesijā un profesionālo pilnveidi. Ir jāpaaugstina prasības skolotāju izglītotājiem, kuriem uzticēti minētie pienākumi gan augstākās izglītības iestādēs, gan skolās, nozīmējot kandidātus ar atbilstošu kompetenci un kvalifikāciju. Ir tālāk jāattīsta formāls ievads profesijā un jāpēta, kā var uzturēt nesenu, atbilstošu klases darba pieredzi augstskolas mācību spēkiem.

Sadarbība starp skolām un augstākās izglītības iestādēm: pedagoģiskai praksei, kā svarīgai sākotnējās skolotāju izglītības daļai, ir jābalstās uz skaidru pieņemto teorētisko jautājumu izpratni, lai nodrošinātu to, ka praksē uzmanība tiek pievērsta ne tikai prasmēm, kuras var visvieglāk novērot un izmērīt. Skolām un skolotāju izglītības mācību iestādēm ir jāstrādā kopā, lai izveidotu labus modeļus prakses skolās un lai nodrošinātu atbilstošas prakses vietas.

Plašāka, sistēmiska reforma: skolotāju izglītība nevar darboties izolācijā. „Visas sistēmas reforma”, kas nepieciešama, lai atbalstītu izmaiņas, prasīs atdevi un stingru vadību no visu nozaru politikas veidotājiem un visu izglītībā ieinteresēto pušu pārstāvjiem. Ir jāturpina darbs pie visu jomu politikas un daudzozaru prakses pilnveidošanas visos līmeņos, lai atbalstītu iekļaujošu izglītību, kā būtisku iekļaujošas sabiedrības daļu.

Valodas, kuru izmanto, runājot par iekļaušanu un daudzveidību, noskaidrošana: kategoriju piešķiršana pastiprina salīdzināšanu, veido hierarhijas un var ierobežot gaidas un, tā rezultātā, mācīšanos. Politikas reformai ir jāatbalsta visi skolotāji un speciālisti skaidras izpratnes veidošanā par pamata priekšnoteikumiem, kas saistīti ar atšķirīgas terminoloģijas izmantošanu.

Turpmākās politikas pilnveides jomas

Eiropas valstīs ir vērojama skolotāju izglītības iekļaušanai pilnveide. Tomēr joprojām ir aktuāli vairāki būtiski politikas jautājumi, kurus nepieciešams pētīt, lai visi skolotāji tiktu sagatavoti sākotnējās skolotāju izglītības laikā risināt izglītojamo daudzveidīgās vajadzības iekļaujošās klasēs. Pārskatot Eiropas līmeņa politikas prioritātes un projekta Skolotāju izglītība iekļaušanai iegūtos datus, ir skaidri redzama papildu darba nepieciešamība šajā jomā. Īpaša uzmanību nākotnē būtu jāpievērš šādām četrām jomām:

Sākotnējās skolotāju izglītības kursiem ir apvienotā modeļa pieeja: iekļaušanas un daudzveidības jautājumi ir neatņemama sākotnējās skolotāju izglītības studiju programmu satura daļa visiem skolotājiem – neskatoties uz to, kādu vecuma grupu vai mācību priekšmetu viņi domā mācīt.

Nepārtrauktas profesionālās pilnveides iespējas par daudzveidības jautājumiem ir pieejamas visiem skolotājiem un skolu vadītājiem: pēc šo jautājumu izklāsta sākotnējā skolotāju izglītībā un pēc atbilstošas prakses iegūšanas, skolotājiem savas karjeras laikā ir jābūt iespējai padziļināti apgūt specifiskas jomas.

Profesionālās pilnveides iespējas par daudzveidības jautājumiem ir pieejamas visiem skolotāju izglītotājiem: arvien biežāk ir jāpieņem darbā tādi skolotāju izglītotāji, kuriem ir zināšanas un pieredze iekļaujošas izglītības īstenošanā. Pētniecības un pilnveides iespējām ir jābūt pieejamām visiem skolotāju izglītotājiem, lai veicinātu sadarbību starp fakultātēm un lai sekmētu „visas iestādes” pieeju daudzveidībai.

Ir apkopoti dati par skolotāju pieņemšanu un paturēšanu darbā, īpaši dati par minoritāšu grupu pārstāvniecību skolotāju profesijā: šādi dati ir jāanalizē un jāizmanto, lai informētu politikas lēmumus ar mērķi nodrošināt, ka skolotāju darbaspēks atspoguļo sabiedrību kopumā.

Noslēguma komentāri

Labums, ko sniedz arvien plašāka iekļaušana, kopā ar tādām prioritātēm kā sociālais taisnīgums un sabiedrības vienotība, ir gan ilgtermiņa, gan ieguldījums agrīnā vecumposma izglītībā un arvien iekļaujošāka izglītības sistēma, iespējams, piedāvā visefektīvāko resursu izmantošanu.

Vīzijai par daudz taisnīgāku izglītības sistēmu ir nepieciešami skolotāji, kuriem ir kompetences, lai risinātu daudzveidīgas vajadzības. Cerams, ka darbs, kas veikts šajā Aģentūras projektā, var sniegt dažas idejas un iedvesmu turpmākajam darbam, lai nodrošinātu kvalitatīvu izglītību visiem izglītojamiem.

Atsauces

Eiropas Savienības Padome (2007) *Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on improving the quality of teacher education* (Official Journal C300, 12.12.2007)

Eiropas Savienības Padome (2008) *Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 21 November 2008 on preparing young people for the 21st century: an agenda for European cooperation on schools* (OJ 2008/C 319/08)

Eiropas Savienības Padome (2009a) *Padomes secinājumi (2009.gada 12.maijā) par stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā („ET 2020”)* (2009/C 119/02)

Eiropas Savienības Padome (2009b) *Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 26 November 2009 on the professional development of teachers and school leaders* (OJ 2009/C 000/09)

Eiropas Savienības Padome (2010) *Padomes secinājumi par izglītības un apmācības sociālo dimensiju. 3013.Izglītības, jaunatnes lietu un kultūras padomes sanāksme, Brisele, 2010.gada 11.maijs*

Eiropas Savienības Padome (2011a) *Padomes secinājumi par Eiropas platformu cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību: Eiropas pamatprogramma sociālai un teritoriālai kohēzijai. 3073.Nodarbinātības, sociālās politikas, veselības un patērētāju tiesību aizsardzības padomes sanāksme, Brisele, 2011.gada 7. marts*

Eiropas Savienības Padome (2011b) *Padomes secinājumi par izglītības un apmācības lomu stratēģijas Eiropa 2020 īstenošanā* (2011/C 70/01)

United Nations (Apvienoto Nāciju Organizācija) (2006) *Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām*, Ņujorka, Apvienoto Nāciju Organizācija. Elektroniski avots pieejams tiešsaistē: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

WHO (Pasaules Veselības Organizācija) (2011) *Pasaules ziņojums par funkcionāliem traucējumiem*, Ženēva, Šveice, PVO